

Alueidenkäytön ajankohtaispäivä 2025

VARK kaavoituksessa ja rakentamisessa

Teija Tiitinen, teija.tiitinen@museovirasto.fi

Valtakunnallisesti merkittävä
arkeologinen kohde

Muinaismuistolaki 295/1963

:

1 luku

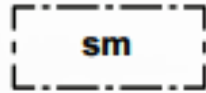
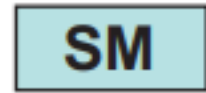
Kiinteät muinaisjäännökset.

1 § Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty.

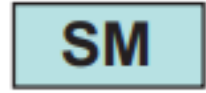
2 § Kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat:

- 1) maa- ja kivikummut, röykkiöt, kivikehät ja muut kiveykset ja kivilatomukset, jotka ovat ihmisten muinoin tekemiä;
- 2) pakanuuden aikaiset haudat ja kalmistot, myös sellaiset, joista maan pinnalla ei ole merkkejä;
- 3) kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tahi maalauksia, hiomauria tai muita hionnan tahi hakkuun jälkiä taikka uhrikuoppia;
- 4) uhrilähteet, uhripuut, uhrikivet ja muut palvontapaikat sekä muinaiset käräjäpaikat;
- 5) muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä;
- 6) muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset, kirkkojen, kappeliin, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla;
- 7) kivet, ristit ja patsaat, jotka muinoin on pystytetty jonkun henkilön tai tapahtuman muistoksi tai uskomuksellisessa tarkoituksessa, samoin kuin muut sellaiset muistomerkit;
- 8) muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartiotuli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset; sekä
- 9) kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja.

Asemakaavamerkintä

	Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös
	Muinaismuistoalue

Yleiskaavamerkintä

	Muinaismuistoalue
	

Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet

- Kulttuuriympäristöstrategian 2014–2020 toimeenpanosuunnitelmassa asetettiin tavoitteeksi:
- ”Valtakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä on olemassa yhtenäinen ja ajantasaisena pidettävä tieto, joka kattaa kulttuurimaisemat, rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön.” (RKY 2001; VAMA 2021)
- Kohdevalikoima laadittiin siten, että se kattaa mahdollisimman hyvin Suomen arkeologisen kulttuuriperinnön alueellisesti, ajallisesti sekä kohdetyypeittäin.
- Hankkeen toteuttamisen päävastuu oli Museovirastolla, ja se toteutettiin yhteistyössä alueellisten vastuumuseoiden ja Metsähallituksen kanssa.

- Maastotarkastukset päätökseen 2022 syksyllä
- Arvottaminen päätökseen 2022 lopussa
- Kuulemiskierrokset 1.3.2023 valmiiksi 3.11.2023
- Hanke jätettiin ympäristöministeriöön viimeisteltäväksi 2.4.2024
- **Valtioneuvoston päätös 7.11.2024**
 - > **astui voimaan 1.3.2025**
 - > **siirtymäaika oli 31.8.2025 saakka**
- Inventointi ei ole voimassa Ahvenanmaan maakunnassa, jossa toimistaan Ahvenanmaan itsehallintolain ja maakuntalakien mukaisesti.

Arviointikriteerit

1. Kulttuurihistoriallinen merkittävyys

Arviointi perustuu siihen, miten hyvin kohde ilmentää aikakautensa ilmiötä, vaiheita ja tapahtumia. Arvioinnin pohjana on kohteesta tai sen edustamasta ilmiöstä saatu tutkimustieto.

2. Tutkimuksellinen arvo

Kohteen tutkimuksellinen arvo perustuu sen tutkimuspotentiaaliin sekä jo saadun että edelleen saatavissa olevan tiedon perusteella.

3. Yleisyys tai harvinaisuus

Arvio kohdetyypin alueellisesta yleisyydestä tai harvinaisuudesta perustuu olemassa olevaan arkisto- ja kirjallisuusaineistoon.

Arviointikriteerit

Museovirasto
Museiverket

4. Arkeologinen monimuotoisuus

Monimuotoisuuden arvio perustuu kohteesta havaittavien ilmiöiden runsauteen tai pitkään historialliseen jatkuvuuteen

5. Ympäristö ja maisema

Arkeologisen kohteen maiseman ja sijaintiympäristön säilyneisyyden vaikutus kohteen ymmärrettävyyteen. Merkittävyys saattaa lisääntyä, jos kohde sijaitsee valtakunnallisesti merkittävässä rakennetusta ympäristössä (RKY) tai valtakunnallisella maisema-alueella tai perinnebiotooppialueella.

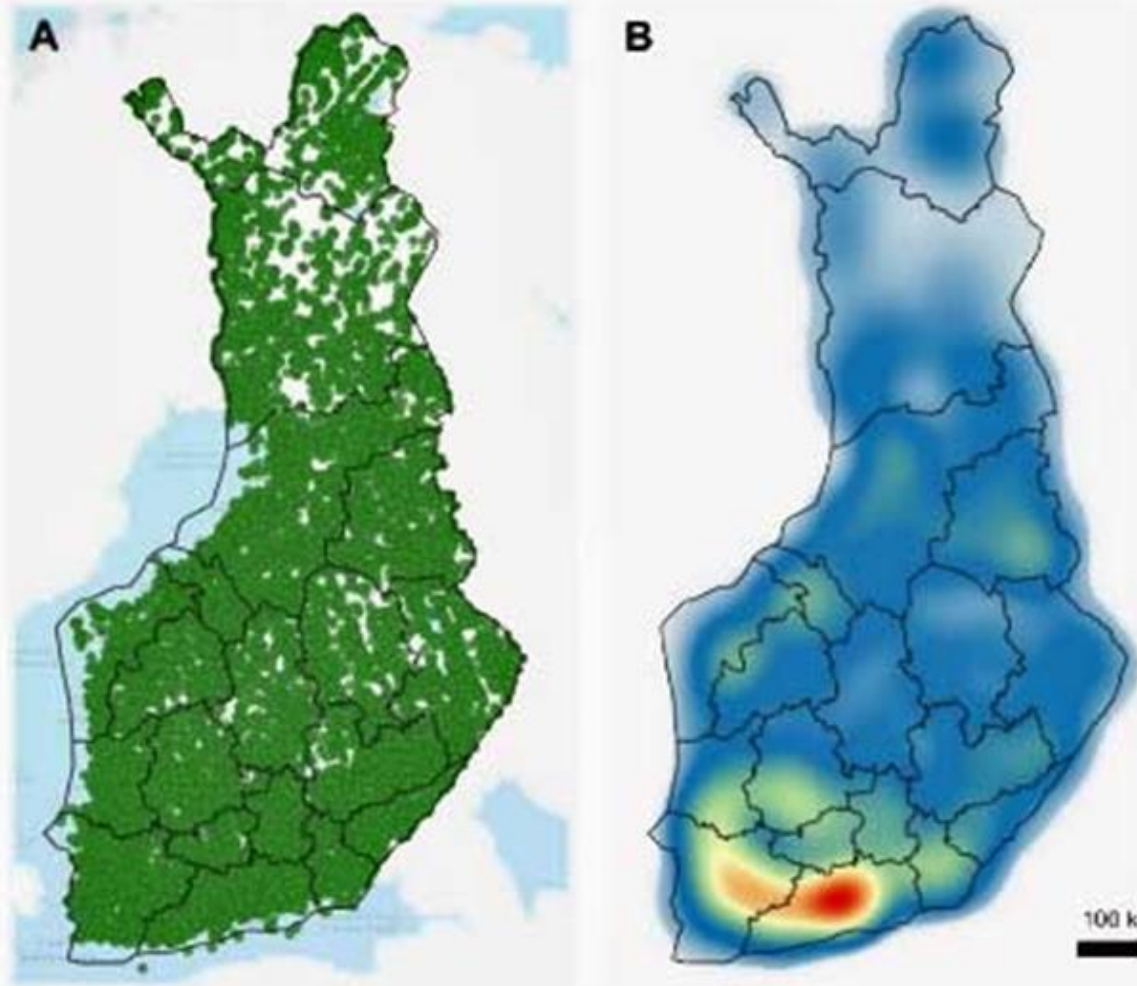
6. Säilyneisyys

Arkeologisen kohteen havaittavissa olevien ominaispiirteiden säilyneisyys. Myös tutkittu kohde on voitu arvioida hyvin säilyneeksi, jos se on laadukkaasti ennallistettu.

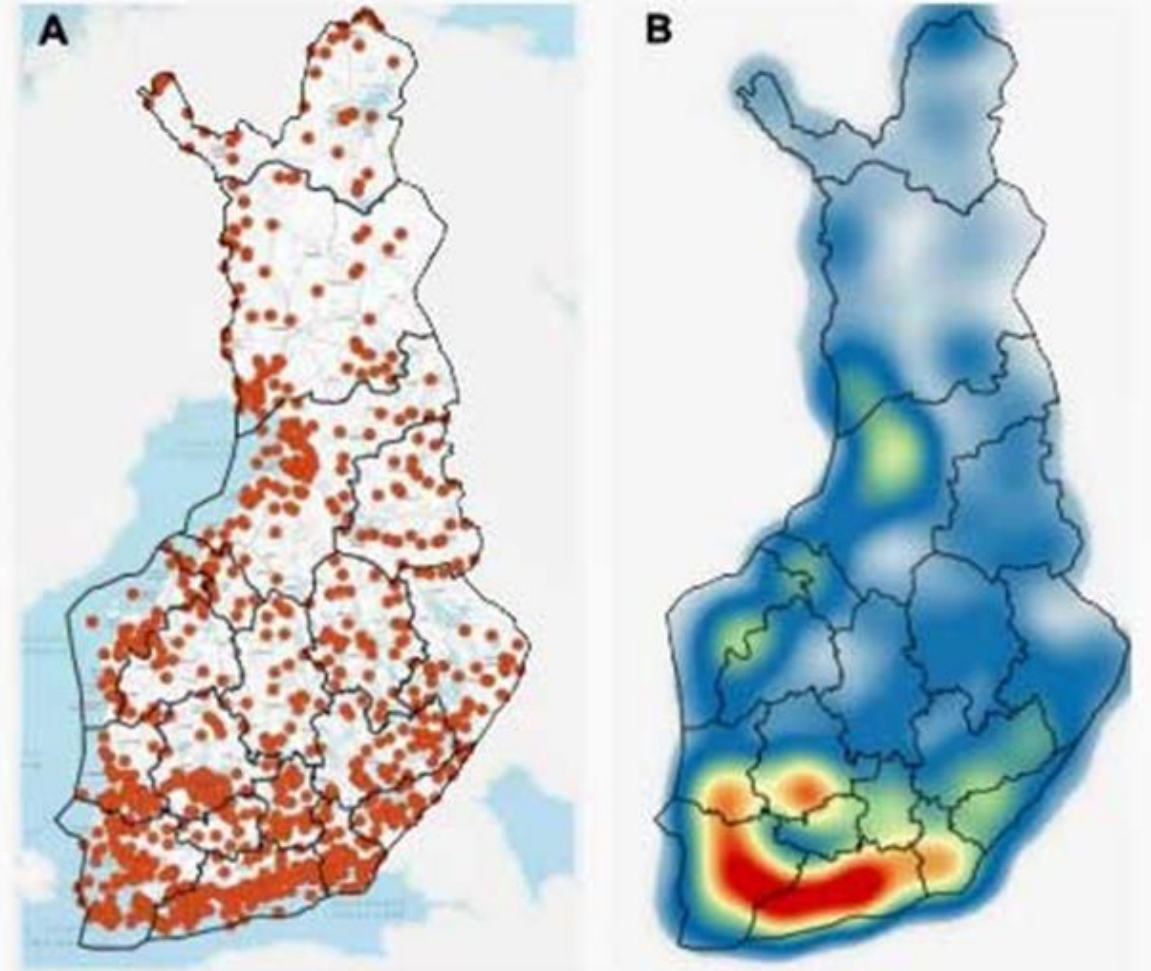

VARK alueiden sijainti 2022

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset Suomessa

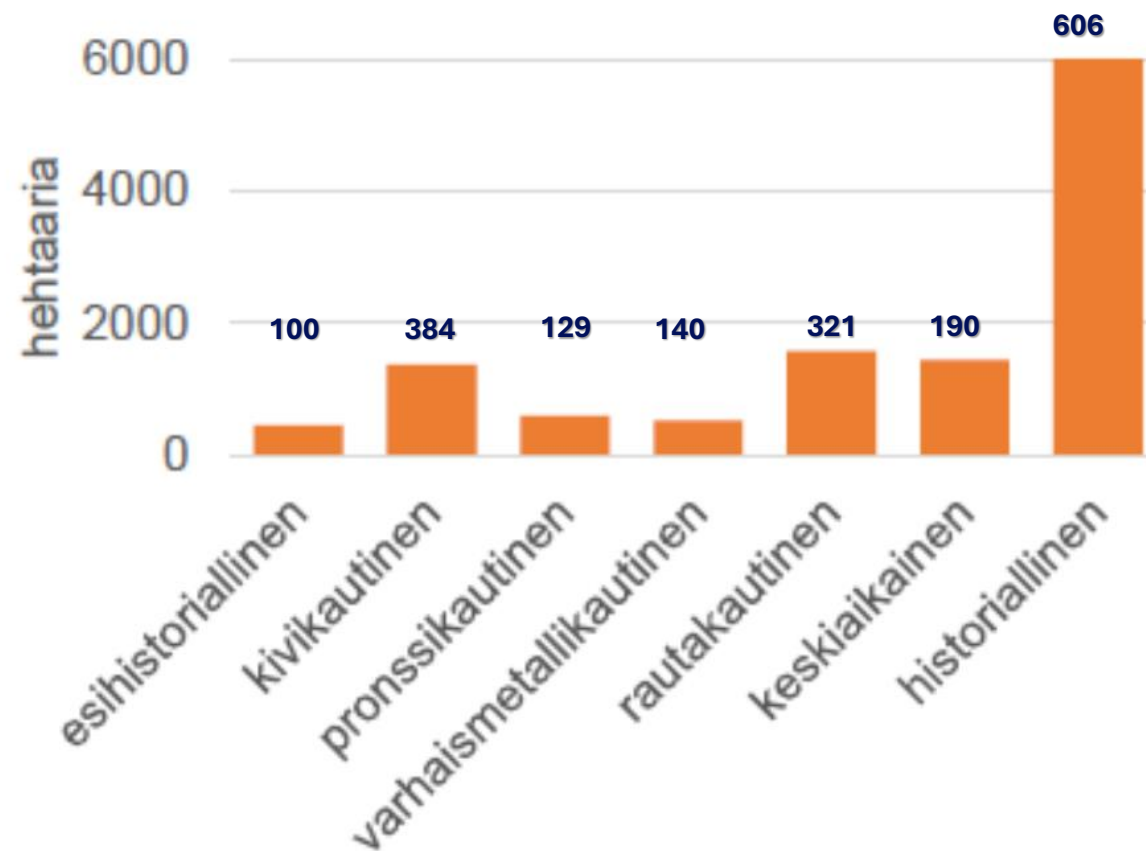

VARK alueiden sijainti

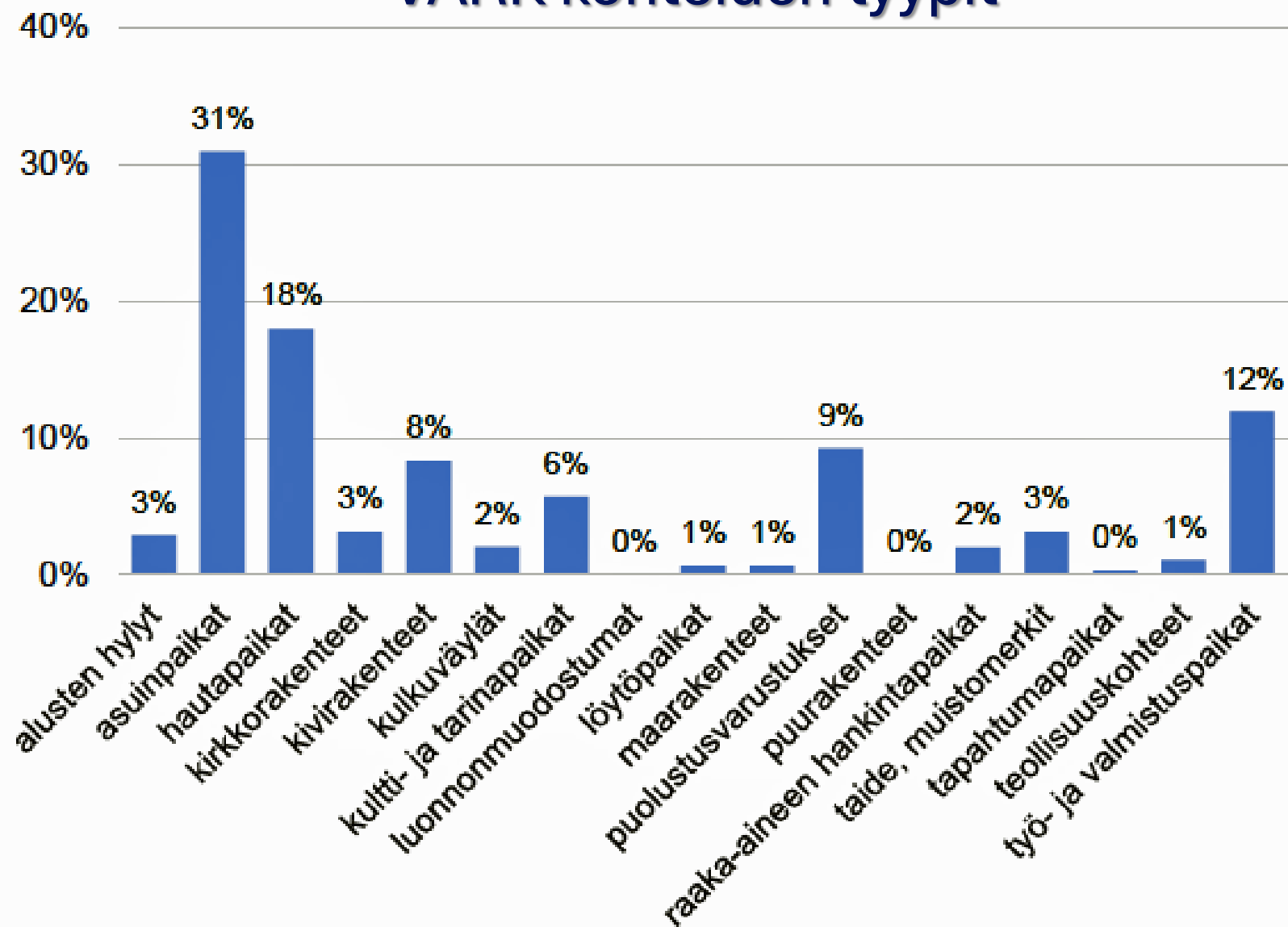

VARK

kohteiden ajoitukset

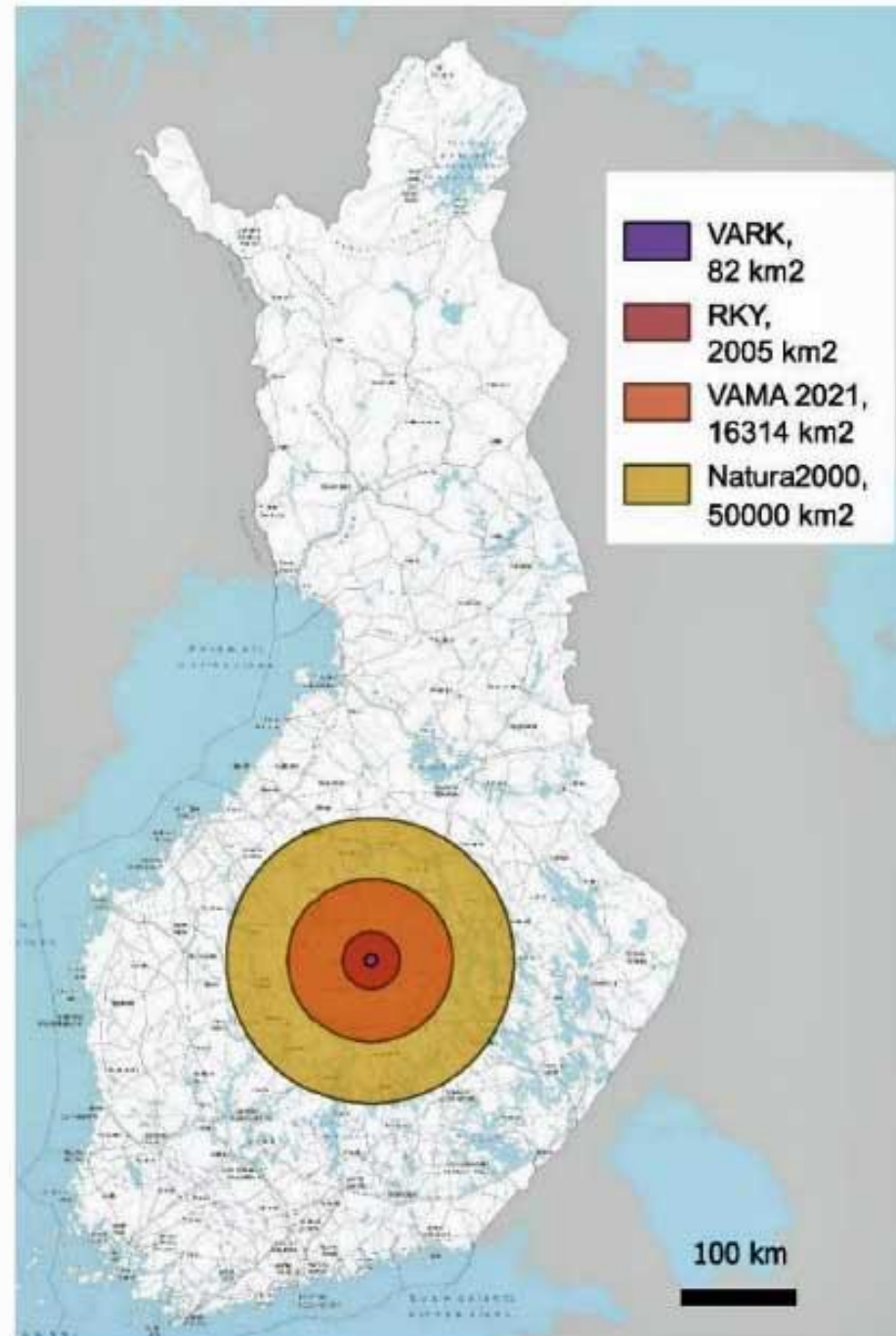

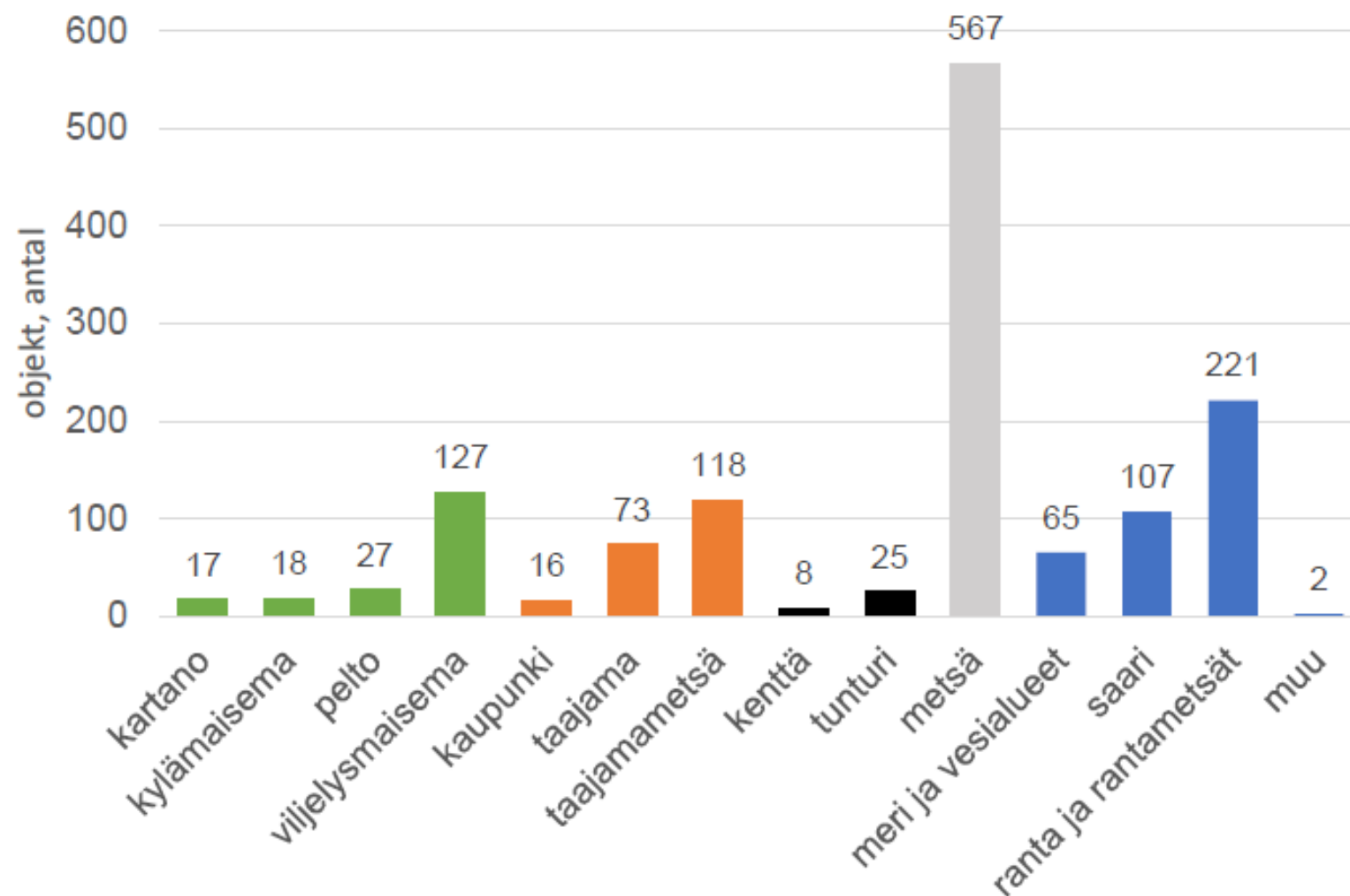
VARK kohteiden tyypit

VARK alueiden laajuudet

- keskiarvo 8,125 ha
- mediaani 1,144 ha
- vaihteluväli 0,002–2334 ha
- summa 8214,475

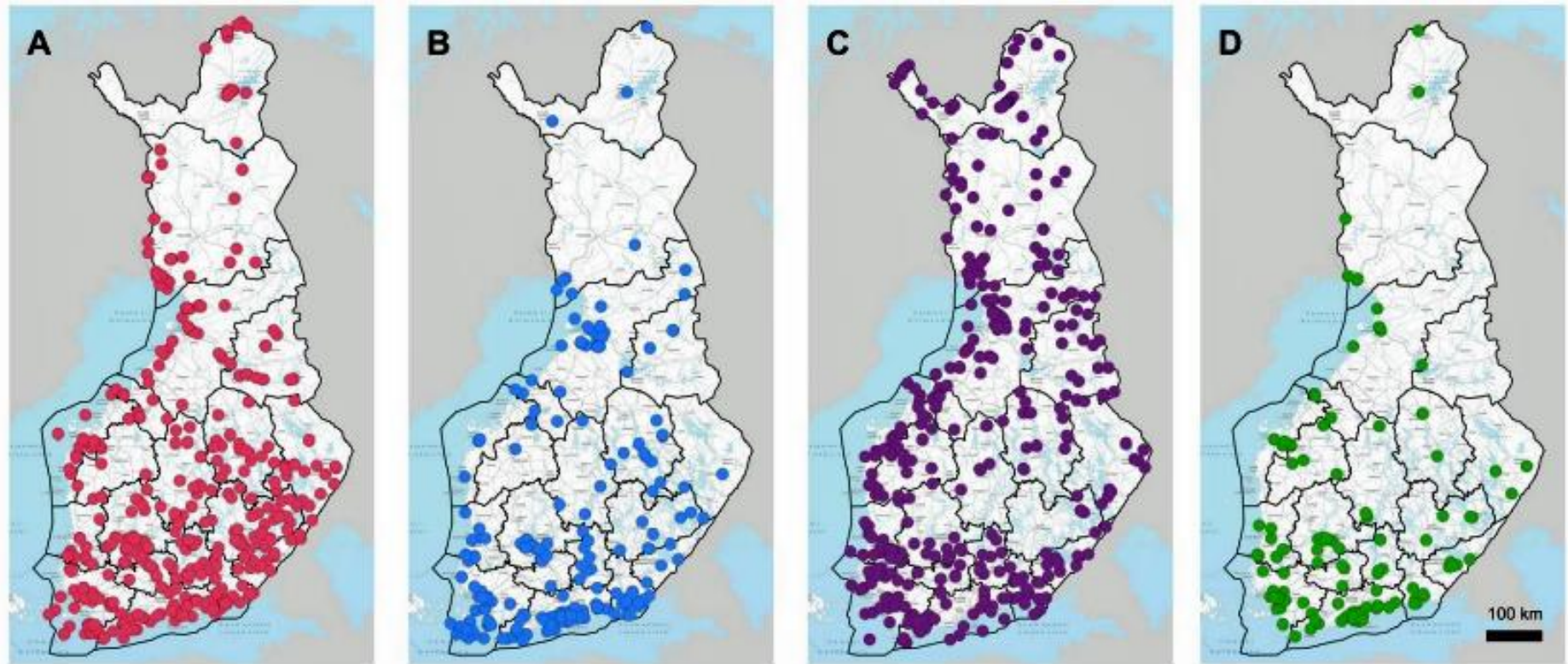

Vaikutus viranomaisten toimintaan

- MRL 24 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, edistää niiden toteuttamista ja arvioida toimenpiteidensä vaikutuksia aluerakenteen ja alueiden käytön kannalta.
- MRL 24 §:n 2 momentin alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.
- Inventoinnilla on MRL 24 §:n mukainen vaikutus viranomaisten toimintaan ja inventointi on viranomaistoiminnassa hyödynnettävää lähtöaineistoa. (esim. liikenneväylien suunnittelu)

- VARK-inventoinnissa arviointi on toteutettu SOVA-lain 3 §:n perusteella. Ratkaisu toteutustavasta pohjautuu siihen, että inventoinnilla ja sen tuloksella ei ole itsenäisiä oikeusvaikutuksia.
- VARK inventoinnin vaikutukset ilmenevät välillisesti valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kautta kaavoituksen ja muinaismuistolain nojalla käsiteltävien lupa-asioiden kautta.
- Muinaismuistolaki mahdollistaa alueen vallitsevan maankäytön, tältä osin ei kohdistu suoria vaikutuksia maa- ja metsätalousalueilla sijaitseviin kohteisiin.
- Alueiden suunnittelussa joudutaan huomioimaan VARK-alueiden arvot, eli mikäli VARK-alueen arvioinnissa todetaan ympäristössä ja maisemassa olevan kohteen ymmärtämistä tukevia elementtejä, tulee tämä ottaa huomioon ja välttää ratkaisuja, jotka heikentäisivät näitä arvoa.

VARK-kohteet
ja kaavoitus.
Taustakartta ©
Maanmittaus-
laitos 2022.

- merkitty yleiskaavaan (A)
- ei merkitty yleiskaavaan (B)
- ei yleiskaavaa (C)
- asemakaava-alueella (D)

VARK-kohteet ja kaavoitus

• yleiskaavoitettu alue	869	62%
• merkitty yleiskaavaan	549	39%
• ei merkitty yleiskaavaan	320	23%
• alueelta ei yleiskaavaa	524	38%
• asemakaavoitettu alue	206	15 %

Maakuntakaava:

- Suositeltavaa on osoittaa VARK-alueet maakuntakaavoituksessa sellaisenaan aluemerkinällä.
- Maakuntakaavojen mittakaava huomioiden tämä ei aina ole mahdollista. Tällöin merkintätapana voi olla kohdemerkintä ja siihen liittyvä, tarkempaa suunnittelua ohjaava määräys.
- VARK alueet luetellaan maakuntakaavan alueluettelossa.
- Kaavamerkintään liittyvällä suunnittelumääräyksellä turvataan kohteiden asianmukainen huomioiminen tarkemmassa suunnittelussa.

Maakuntakaava: kaavamääräys ja merkintä:

Alue		Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Osa-alue;
Piste				Valtakunnallinen

- Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde (tähän alueen VARK-nimi ja tunnus), joka on muinaismuistolain (295/1963) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös (tähän muinaisjäännösrekisterin nimi ja tunnus).
- Kohteen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Kohdetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä alueellisen vastuumuseon lausunto. VARK-alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden säilymistä.
- Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota VARK inventoinnissa todettuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Yleiskaava:

Yleiskaavaa laadittaessa VARK alueet tulee ottaa huomioon siten, ettei niihin tai niiden välittömään ympäristöön kohdistu sellaisia muutoksia, jotka heikentäisivät niiden arvoa valtakunnallisesti merkittävinä arkeologisina kohteina.

Yleiskaavaan ne merkitään aluemerkinällä tai kohdemerkinnällä. Mikäli kaavoituksen yhteydessä VARK alueelle mahdollisesti suunnitellaan jotain niiden merkittävyyteen muutoksia aiheuttavia toimenpiteitä, tulee sitä varten teettää riittävät selvitykset ja arvioida muutoksen aiheuttamat vaikutukset.

Esimerkiksi, jos alueelle suunnitellaan uutta liikenneväylää, tulee kaavoituksen huomioida VARK alueet ja mahdollisesti muuttaa reittiä niiden säilyttämiseksi.

Yleiskaava: kaavamääräys ja merkintä :

Alue		Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Osa-alue;
Piste				Valtakunnallinen

- Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde (tähän alueen VARK-nimi ja tunnus), joka on muinaismuistolain (295/1963) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös (tähän muinaisjäännösrekisterin nimi ja tunnus).
- Kohteen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Kohdetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä alueellisen vastuumuseon lausunto. VARK-alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden säilymistä.
- Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota VARK inventoinnissa todettuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Asemakaava :

Asemakaavan tulee noudattaa ylemmän kaavatason ohjeistusta suunniteltaessa alueiden käyttöä VARK alueiden lähistöllä.

VARK alueet merkitään pisteviivalla, joka osoittaa alueen rajauksen.

Alue		Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde	Osa-alue;
				Valtakunnallinen

Kaavamääräys asemakaava:

- Valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde (tähän alueen VARK-nimi ja tunnus).
- Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolain (295/1963) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös (tähän muinaisjäännösrekisterin nimi ja tunnus).
- Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty ilman muinaismuistolain mukaista lupaa.
- Aluetta koskevista toimenpiteistä ja suunnitelmista on pyydettävä alueellisen vastuumuseon lausunto. VARK-alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden säilymistä.
- Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota VARK inventoinnissa todettuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Kaavamääräys asemakaava

- **VARK**

- Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös **Turun kaupungin keski- ja vaasa-aikainen VARK-alue, joka on valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde (VARK 2024 -inventointi)**. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolailla kielletty. **Suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota kohteen VARK-inventoinnissa todettuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin**. Aluetta koskevista tai siihen liittyvistä suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.
- (Museoviraston erityisistunnossa 6.5.2025 (MV/00822/2025) todettiin, että valtakunnallisesti merkittävän arkeologisen kohteen Turun kaupungin keski- ja vaasa-aikainen VARK-alue (ID 100416) voidaan poistaa 1.4.2025 päivätyn MML 13§:n mukaisen neuvottelumuston mukaisesti kaavahankkeen Österbladin tontti (tontit 1003 ja 2003) toteuttamista varten.)

- **sm**

- Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös Turun vanha asemakaava-alue. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolailla kielletty. Aluetta koskevista tai siihen liittyvistä suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto. Muinaismuistolain 13 §:n mukaisesti käytyjen neuvottelujen perusteella kohde voidaan poistaa kaavan toteuttamiseksi sen jälkeen, kun kohteella on toteutettu riittävät arkeologiset tutkimukset.

- Muinaisjäännösrekisterin kohteet
- Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin sisältyvät RKY-alueet
- Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin sisältyvät VARK-alueet
- Maailmanperintökohteet
- Rakennusperintörekisterissä olevat erityislaeilla suojellut rakennukset

(Ei kohteita, jotka on suojeltu lailla rakennusperinnön suojelemisesta eikä kaavoissa suojeltuja rakennuksia tai alueita.)

Suomi ▾

Q

 Museovirasto

☰

Palvelut ja ohjeet

Maastavientiluvat

Kulttuuriesineiden tuominen EU-alueelle +

Lausunnot ja päätökset

Arkeologisen kulttuuriperinnön ohjeita ja oppaita

Rakennetun kulttuuriympäristön ohjeita ja oppaita

Museoalan kehittämisen ohjeita ja oppaita

Julkaisut +

Tietojärjestelmät -

Museotietojärjestelmä-
Musketti

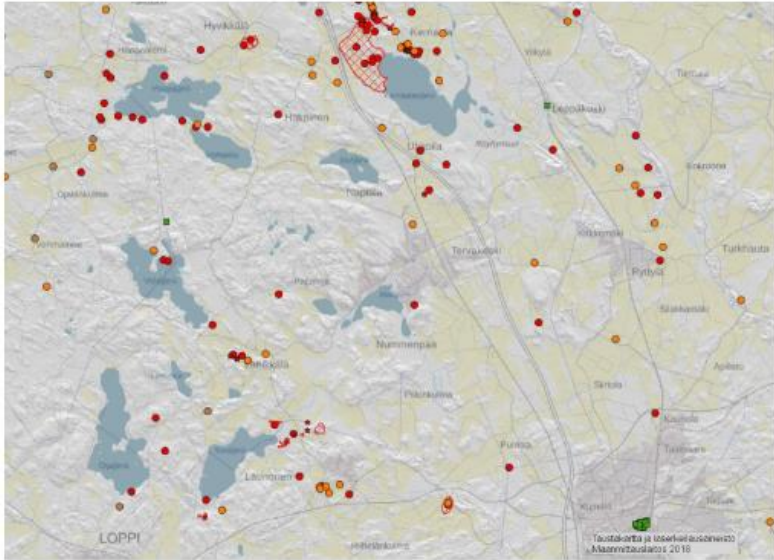
Eduuni -
työryhmäsivusto

Perinnealusrekisteri

Kulttuuriympäristön aineistot ja tietojärjestelmät -

**Kulttuuriympäristön-
paikkatietoaineistot**

Kulttuuriympäristökoh-
teita

Kulttuuriympäristön paikkatietoaineistot

Kulttuuriympäristön tietoaaineistojen kohteet on useimmiten paikannettu myös kartalle, joko sijaintipisteinä tai aluerajauksina. Nämä pisteet ja aluerajaukset, eli kohteiden paikkatiedot, ovat katseltavissa Kulttuuriympäristön palveluikkunan kohdesivuilla sekä palveluikkunaan liittyvän karttasovelluksen kautta. Paikkatietojen vektorimuotoinen

Kajoaminen VARK-kohteisiin

VARK kohteisiin kajoamista tulee lähtökohtaisesti välttää ja tulee etsiä muita ratkaisuja

Rakennus-, maisematyö-, poikkeamis- tai suunnittelutarveratkaisuluvat eivät suoraan muutu VARK-statuksen myötä.

Jos rakennus-/hankealueella on VARK-kohde, rakentaminen edellyttää kajoamislupaa Museovirastolta.

Rakentamislupa vaatii, että maisema- ja kulttuuriympäristöarvot on huomioitava rakentamislain mukaisten lupaedellytysten mukaisesti.

Museoviraston rekisteriportaali ja paikkatietoaineisto:

Ennen kaavamuutoksia tai rakennushankkeita Museoviraston ylläpitämästä muinaisjäännösrekisteristä tulee tarkistaa, kuuluuko alue VARK-kohteisiin.

Niiden tarkat aluerajaukset ja kuvaukset löytyvät Museoviraston rekisteriportaalista.

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/kulttuuriympariston-tietojarjestelmat/kulttuuriympaeristoen-paikkatietoaineistot>

LUVAT

Rakennus-, maisematyö-, poikkeamis- tai suunnittelutarveratkaisuluvat eivät suoraan muutu VARK-statuksen myötä.

Jos rakennus-/hankealueella on VARK-kohde, rakentaminen edellyttää kajoamislupaa Museovirastolta. Rakentamislupa vaatii, että maisema- ja kulttuuriympäristöarvot on huomioitava rakentamislain mukaisten lupaedellytysten mukaisesti.

VARK kohteisiin kajoamista tulee lähtökohtaisesti välttää ja tulee etsiä muita ratkaisuja

VARK-kohteilla on muita kohteita tarkemmat kriteerit kajoamis- tai tutkimuslupien käsittelyssä.

MML 295/1963, 11 § Rakennushankkeet, maisematyö-, poikkeamis- tai suunnittelutarveratkaisuluvat ja esim. maan-aineksen otto.

- Kiinteään muinaisjäännökseen kajoamiseen voidaan myöntää lupa (kajoamislupa), jos muinaisjäännös tuottaa merkitykseensä nähden kohtuutonta haittaa.
- Kajoamislupa voidaan myöntää maanomistajalle tai muulle toimijalle, jonka tarkoituksena on toteuttaa toimenpide, jolla voi olla vaikutusta kiinteään muinaisjäännökseen.
- Kajoamislupa on voimassa enintään viisi vuotta päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Kajoamisluvan edellyttämät tutkimukset on suoritettava ja kajoamiseen liittyvät toimenpiteet on käynnistettävä luvan voimassaoloaikana. Kajoamisluvan voimassaoloa voidaan jatkaa enintään kaksi vuotta.
- Lupaprosessissa arvioidaan VARK kohteen aiheuttamaa haittaa suhteessa mahdollisen toteutettavan hankkeen merkittävyyteen. Päätöksestä voi halutessa valittaa hallinto-oikeuteen.

Kajoaminen VARK-kohteisiin

VARK kohteisiin kajoamista tulee lähtökohtaisesti välttää ja tulee etsiä muita ratkaisuja

VARK-kohteilla on muita kohteita tarkemmat kriteerit kajoamis- tai tutkimuslupien käsittelyssä.

Kaavat ja Infra-hankkeet MML 295/1963, 13§

Yleisen tiet, rautatiet, kanavat, vesistön säännöstely jne. tai kaavoituksen yhteydessä on hyvissä ajoin otettava selko siitä, saattaako hankkeen tai kaavoituksen toimeenpaneminen tulla koskemaan kiinteää muinaisjäännöstä.

Jos niin on laita, on siitä viipymättä ilmoitettava muinaistieteelliselle toimikunnalle asiasta neuvottelemista varten. Neuvottelussa on kuultava maanomistajaa.

Jos 1 momentissa tarkoitettussa neuvottelussa ei päästä yksimielisyyteen, on muinaistieteellisen toimikunnan alistettava asia valtioneuvoston ratkaistavaksi.

Neuvotteluissa arvioidaan VARK kohteen aiheuttamaa haittaa suhteessa mahdollisen toteutettavan hankkeen merkittävyyteen.

Tutkimusluvut:

Muinaismuistolain 15 §:n mukaan Museovirastolla on oikeus tutkia kiinteää muinaisjäännöstä.

Muinaistieteellinen toimikunta myös voi määräämillään ehdoilla antaa toiselle luvan muinaisjäännöksen tutkimiseen.

Tutkimuslupa voidaan myöntää myös VARK kohteelle, maankäyttöön liittyvien hankkeiden yhteydessä tätä edellyttää kuitenkin asian käsittely mml: 11 § tai 13 § mukaisesti

ALVA museot vastaavat oman alueensa kultuuriympäristöasioista

- Satakunta -> Satakunnan museo
- Varsinais-Suomi -> Turun kaupunginmuseo
- Museovirasto:
13 § neuvottelut, kajoamisluvat, tutkimusluvut, hoitoluvat

Museovirasto
Museiverket